

Kreativni pristup lektiri na primjeru djela Čarobnjak iz Oza Lymana Franka Bauma

Cecelja, Paula

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:506831>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Paula Cecelja

KREATIVNI PRISTUP LEKTIRI NA PRIMJERU DJELA
***ČAROBNJAK IZ OZA* LYMANA FRANKA BAUMA**

Diplomski rad

Zagreb, srpanj 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

Paula Cecelja

KREATIVNI PRISTUP LEKTIRI NA PRIMJERU DJELA
***ČAROBNJAK IZ OZA* LYMANA FRANKA BAUMA**

Diplomski rad

Mentorica rada: izv. prof. dr. sc. Marina Gabelica

Zagreb, srpanj 2022.

SAŽETAK

Čitanjem čovjek obogaćuje život mnogobrojnim iskustvima. Čitanjem se potiče mašta i znatiželja, proširuje se vokabular, poboljšava se pamćenje i koncentracija te se razvija kritično mišljenje. Knjiga nas uvodi u druge svjetove, omogućuje da čovjek upozna sebe i druge oko sebe, razvija čovjeka kao intelektualno biće i oplemenjuje njegova razmišljanja i spoznaje. Lektira u primarnom obrazovanju ima zadatak upoznati djecu s različitim književnim vrstama i djelima. Korištenjem kreativnih zadataka, učitelji potiču učenike na čitanje književnih djela, maštovitim i dinamičnim lektirnim satima potiču ih na razmišljanje o pročitanome djelu te time motiviraju učenike za daljnje čitanje. Bitno je poznavanje sastavnica koje su potrebne za razumijevanje književnog jezika i poznavanje važnosti lektire kao sredstva za poticanje čitanja. Temeljna i dubinska analiza književnog djela važna je kao polazište učenikovog učenja jezika te upoznavanja materinskog jezika i jezika književne umjetnosti. Kreativni pristup lektiri podrazumijeva korištenje maštovitih i kreativnih ideja kao polazište za usvajanje nastavnih sadržaja književnosti. Ideje se temelje na znanstveno utemeljenim činjenicama i spoznajama iz matične i drugih znanosti. Korištenje kreativnog pristupa lektiri kod učenika budi maštu i znatiželju koje direktno utječu na ljubav prema čitanju i knjizi. U radu će se, na primjeru djela *Čarobnjak iz Oza* Franka Lymana Bauma, istražiti potencijal kreativnog pristupa lektiri. Ukratko će se objasniti važnost čitanja i lektire, objasniti važnost kreativnog pristupa lektiri te opisati kako bi trebao izgledati kreativni sat lektire na primjeru djela *Čarobnjak iz Oza* Franka Lymana Bauma.

Ključne riječi

čitanje, lektira, kreativni pristup lektiri, *Čarobnjak iz Oza*

SUMMARY

By reading, people enrich life with many experiences. Reading expands imagination and curiosity, expands vocabulary, improves memory and concentration, and develops critical thinking. The book introduces us to other worlds, enables man to know himself and others around him, develops man as an intellectual being, and ennobles his thoughts and cognitions. Reading in primary education, as teaching content, has the task of introducing children to different literary genres and works. By using creative tasks, teachers encourage students to read literary works, imaginative and dynamic reading lessons encourage them to think about the read work and thus motivate students to continue reading. It is essential to know the components needed to understand literary language and to know the importance of reading as a means of encouraging reading. A thorough analysis of a literary work is important as a starting point for the student's language learning and learning about the mother tongue and the language of literary art. The creative approach to reading implies the use of imaginative and creative ideas as a starting point for the adoption of teaching content of literature. Ideas are based on scientifically based facts and knowledge from the native and other sciences. Using a creative approach to reading arouses students' imagination and curiosity, which directly influences their love of reading and books. The paper will explore the potential of a creative approach to reading on the example of the work *The Wizard of Oz* by Frank Lyman Baum. It will briefly explain the importance of reading and reading, explain the importance of a creative approach to reading and describe what a creative reading lesson should look like in the example of the work *The Wizard of Oz* by Frank Lyman Baum.

Keywords

reading, required reading, creative to required reading, *The Wizard of Oz*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. VAŽNOST ČITANJA	2
2.1. Učenje čitanja	4
2.2. Kultura čitanja u Hrvatskoj.....	5
3. LEKTIRA.....	6
3.1. Lektirna problematika	7
3.2. Kriteriji izbora književnih djela	10
4. KREATIVNI PRISTUP LEKTIRI.....	12
4.1. Kreativnost	12
4.2. Kreativnost u školi.....	13
4.3. Kreativnost u nastavi lektire	13
4.4. Motivacija	15
4.5. Organizacija kreativnih sati lektire	16
4.6. Lektirni sat.....	18
5. KREATIVNI PRISTUP LEKTIRI NA PRIMJERU DJELA <i>ČAROBNJAK IZ OZA</i> LYMANA FRANKA BAUMA	21
5.1. Lektirni sat – kreativni pristup lektiri na odabranom djelu	22
5.1.1. Uvodni sat	22
5.1.2. Sat lektire	25
6. ZAKLJUČAK	28
LITERATURA	29

1. UVOD

Lektiru se često povezuje s obaveznim i zahtjevnim čitanjem u školi. Riječ lektira dolazi od francuske riječi *lecture* koja je nastala od srednjovjekovne latinske riječi *lectura*, odnosno čitanje, a izvedena je od latinske riječi *legere* što znači čitati. Lektirni popis obuhvaća tekstove koje učenici samostalno čitanju prema Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole. Čitanje lektire trebalo bi potaknuti učenike na čitanje, odnosno utjecati na stvaranje navike čitanja i čitanja iz užitka. U današnjem školstvu lektira se ne nalazi samo kao pomagalo pri poticanju učenika na ljubav prema čitanju i knjizi, već postaje ozbiljna školska obveza. Lektiru učenici smatraju kao dosadnom i napornom zbog nametanja djela koja učenicima nisu zanimljiva i prisile na čitanje. Razlog tome je i tradicionalni pristup koji podrazumijeva suhoparno pisanje dnevnika čitanja.

Kako bi kod učenika pobudili želju i zanimanje za čitanjem i lektirou potrebno je osmisliti nove i kreativne ideje. Drugačijim nastavnim satima obrade lektire i kreativnošću kod učenika pobuđujemo motivaciju i želju za čitanje. Čitanje učenike oplemenjuje, potiče maštu, razmišljanje i budi znatiželju, a cilj kreativnog pristupa lektiri je upravo to postići. Lektira se ne smije povezivati samo sa djelom koje učenik treba pročitati. „Naprotiv, lektira je neraskidivi spoj i čitanja knjige, i razgovora o knjizi, i nadahnuća za vlastito izražavanje i stvaranje u različitim medijima.“ (Gabelica i Težak, 2017: 14).

Ovaj rad proučava i objašnjava kreativni pristup lektiri. U uvodnom dijelu bit će riječi o važnosti i učenju procesa čitanja, a zatim će se prikazivati lektira i koji se problemi javljaju kod obrade lektire. U glavnom dijelu rada objasniti će se pojam kreativnosti te njegova važnost u nastavi. Ukratko će se opisati važnost kreativnog pristupa u nastavi lektire te njegova motivacijska vrijednost koja utječe na ljubav prema čitanju. Na kraju se daje primjer kreativnog pristupa lektiri na primjeru djela *Čarobnjak iz Oza* Lymana Franka Bauma. Pozornost se pridaje kreativnim idejama kojima će učenici uživati u nastavi lektire i zavoljeti čitanje.

2. VAŽNOST ČITANJA

„Čitanje je korisna aktivnost koja se preporuča svim uzrastima.“ (Castells i Fabreg, 2019: 24). Čitanjem proširujemo znanja, obogaćujemo rječnik te potičemo maštu. U razvoju vještine čitanja sudjeluju podjednako nasljedne osobine i utjecaj okoline. Važno je djeci od najranijih dana stvoriti naviku čitanja. Razvoj vještine čitanja i čitateljske kulture složen je i dugotrajan proces koji zahtjeva aktivnost roditelja. „Oni daju primjer korištenja i odašiljanja pisanih obavijesti, organiziraju čitačko ozračje, te svakodnevno čitaju djetetu i s djetetom.“ (Čudina-Obradović, 1996: 32). Kako bi djeci stvorili naviku čitanja potrebno je da i roditelji čitaju kako bi bili dobar primjer. Tekstovi koji se čitaju trebaju biti prilagođeni uzrastu čitatelja i njegovoj vještini čitanja. Kao poticaj za čitanje dovoljno je 15 – 20 minuta čitanja dnevno prije spavanja. Dijete može sjediti roditelju u krilu, promatrati fotografije te povremeno pratiti tekst koji roditelj čita. Poželjno je da roditelji odlaze s djecom u knjižnice i tamo potraže književna djela koja će čitati. Osim roditelja, u razvijanju navike čitanja aktivno sudjeluju i djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova. „Ako se za mnogu djecu obitelji brinu da čitaju i pomažu im u izboru lektire, nepošteno je da škola ne učini isto za djecu onih roditelja koji nisu kadri da im u tom pomognu.“ (Crnković, 1990: 15).

Dječja književnost pruža knjigu za svaku dob u kojoj se dijete, odnosno učenik nalazi. Djeca se trebaju na vrijeme upoznati s knjigom, kako bi s vremenom razvili vještinu čitanja i već u drugom razredu postali pravi čitaoci. „Brže i kvalitetnije stječu čitalačke vještine ona djeca čiji roditelji nastavljaju s brigom za njihov čitački razvoj i kada ona krenu u školu.“ (Čudina-Obradović, 1996: 39). U odgojno-obrazovnom sustavu bitna je međusobna suradnja roditelja i učitelja. Svakom djetetu trebalo bi pristupiti individualno te upoznavajući njegove interese prilagoditi knjige za čitanje. Zadatak učitelja je da učenike upozna sa različitim književnim vrstama, a učenik će se opredijeliti za književnu vrstu koja mu više odgovara. „Proučavanje problematike dječjeg čitanja nameće se kao nužan zadatak, a proučavati dječje čitanje znači dobrim dijelom proučavati dječju književnost.“ (Crnković, 1990: 16).

Svakom čovjeku, odnosno djetetu čitanje je u početku bilo izrazito teško i naporno. Čestim čitanjem i razvijanjem vještine čitanja to je postalo lakše. „No istovremeno i prvi razlog za čitanje: čestim čitanjem automatiziramo radno pamćenje, a što je to pamćenje više automatizirano, čitamo s većom lakoćom i možemo koristiti više njegovih kapaciteta za razumijevanje teksta koji čitamo.“ (Kovač, 2021: 29).

Automatizacija čitanja povezana je s prizivanjem riječi i njihovih značenja iz dugoročnog pamćenja. Nije važan broj riječi koji se razumije, već je važno razumiju li se iste riječi u različitom kontekstu. Za razumijevanje pročitano bitno je poznavati logička i formalna pravila povezivanja riječi u rečenice i rečenice u tekstove. Čitajući čovjek se suočava s novim riječima i sintagmama i na taj način proširuje i produbljuje svoj rječnik. Neurolingvisti ističu kako ljudski mozak nije stvoren za čitanje, već je ono naučena vještina reorganizacije vizualnih i jezičnih procesa (Gabelica, 2012). Povezivanje vizualnog znaka i njegovo značenje naziva se kružni ili strujni krug.

„Mladi čitatelji imaju nešto drugačiji pristup ovome procesu čitanja jer se spomenuti krug neprestano osvježava kako bi se poveznice među neuronima ustalile (njihov mozak još uvježbava vještinu čitanja). Kružni put je proces koji se uči i vježba, a ovisi o izloženosti čitanju i kulturološkim čimbenicima.“ (Gabelica, 2012: 3).

Mozak prima različite vizualne, zvučne i druge informacije koje dešifrira radi razumijevanja sadržaja informacije. Proces dešifriranja traje oko 300 milisekundi, a kod većine čitatelja taj se proces usavršio i došao do automatizacije. Zbog toga mozak traga za novim informacijama i počinje stvarati misli iznad pročitano teksta i tako nastaje dubinsko čitanje. Dubinsko čitanje omogućuje doživljavanje teksta (Gabelica, 2012). Dubinsko čitanje je kad čovjek koji je dobar čitatelj, tijekom čitanja, odnosno dešifriranja znakova, stvara svoje misli o pročitano, asocira znanja i iskustva. Dubinsko čitanje i mišljenje su povezani. Čitanjem se povezuju stare i nove riječi, oblikuju se nove misli i dolazi do stvaralačkog mišljenja. Dubinsko čitanje povezano je sa čitanjem s razumijevanjem. Ono je aktivan proces u kojem se pažljivo i temeljito čita određeni tekst sa zadatkom povećanja razumijevanja pročitano i uživanja u tekstu (Peti – Stantić, 2019). Upravo je zato bitno pravilno odabrati tekst koji će učenicima biti zanimljiv, ali i izazovan. Čitanje knjiga pomaže i u razvijanju fokusa i koncentracije. Također, nije dovoljno čitati samo jednu književnu vrstu. Čitanjem različitih žanrova čovjek uvježbava empatiju, uživanje, kritičko mišljenje i kreativnost. „Vrijeme za čitanje, kao i vrijeme za ljubav, proširuje vrijeme za život. (...) Čitanje ne ovisi o organizaciji vremena, ono je, kao i ljubav, način življenja.“ (Pennac, 1996: 127).

2.1. Učenje čitanja

„Književnost nas, u početku, nipošto ne očarava bogatstvom jezika i sintaksom rečenice. Prisetite se samo kako ulazi u naš život. U najranijoj dobi, tek što su nam prestali pjevati pjesmicu što novorođenčetu mami osmijeh i donosi san, a već započinje era priča. Dijete se njima napaja prirodno kao što se nekoć napajalo mlijekom. Išće nastavak pripovijetke i ponovo prepričavanje čuda; ono je neumoljiva i divna publika. Bog zna koliko sam sati izgubio hraneći malene pričama o čarobnjacima, čudovištima, gusarima i vilama, i koji su izvikivali: Još! Svom klonulom ocu.“ (Pennac, 1996: 56).

Kako bi razvili vještinu čitanja, odnosno mogli primijeniti abecedno načelo, učenici najprije moraju ovladati predčitalačkim vještinama. Predčitalačke vještine podrazumijevaju razvijanje govora, razvoj glasovne osjetljivosti, raščlamba riječi na glasove, usvajanje pisanih znakova (slova), prijenos govora u pisani tekst i prevođenje izgovorenih glasova u napisana slova, odnosno šifriranje i dešifriranje (Pavličević – Franić, 2005). „Proces čitanja može se promatrati dvojako: kao vještina (primanje i odašiljanje poruka u priopćavanju); kao sposobnost (interpretativno čitanje kako nadgradnja kojoj prethodi savladavanje vještine čitanja).“ (Pavličević – Franić, 2005: 97). Vještina čitanja usvaja se posredovanim učenjem, odnosno uz pomoć roditelja, odgajatelja ili učitelja. To je fiziološki proces koji se odvija u kori velikog mozga u kojoj se nalazi centar za čitanje. Centar za čitanje povezuje se s drugim senzomotoričkim centrima koji su potrebni za uspješno savladavanje vještine čitanja. Proces čitanja za počinje u prvom razredu osnovne škole, a njegova najviša razine postiže se izražajnim čitanjem s razumijevanjem (Ibid.). Vještina čitanja, kao i ostale vještine, razvija se i usvaja stalnim čitanjem.

Čitanje je fiziološka, komunikacijska, pedagoško-metodička, psihološka i umjetnička djelatnost. Fiziološka je zato što se ostvaruje radom organa vida i govora, a komunikacijska jer je potrebna u procesu sporazumijevanja i prenošenja informacija. Čitanje je bitno i kao pedagoško-metodička djelatnost jer služi kao oblik učenja i poučavanja. Čitanje je kognitivna djelatnost koja obuhvaća niz psiholoških procesa čiji je cilj razumijevanje pročitane teksta. U početku obrazovanja učenika najbitnije je da ovladaju vještinom čitanja. Faze usvajanje čitanja su faza prepoznavanja, faza početne glasovne raščlambe, faza prevođenja slova u glas i faza složenog prevođenja grafičkih u glasovne jedinice. Dijete na početku uči značenje napisane riječi napamet. Riječ koju prvu uočava pogađa prema smislu cijele rečenice. Nakon toga dijete počinje pogađati riječi na temelju početnog slova. Dijete ubrzo počinje prepoznavati slova i prevoditi ih u glasove. Ova faza je najzahtjevnija budući da uključuje glasovnu raščlambu riječi i glasovno pamćenje. U zadnjoj se fazi dijete služi ortografskom strategijom, odnosno ne

rastavlja napisanu riječ, već uočava poznate pravopisne cjeline (Pavličević – Franić, 2005). Umjetnička djelatnost podrazumijeva umjetničku interpretaciju teksta.

Učenici u s vremenom shvaćaju kako je učenje čitanja izuzetno važno jer čitanje im je potrebno za savladavanje sadržaja svih nastavnih predmeta. Pritom, od velike je važnosti metoda učenja čitanja koju učenik uči jer ona na neposredan način oblikuje njegovo mišljenje o školi i učenju. „Brzina, lakoća, kvaliteta tog učenja ovisit će velikim dijelom o njegovim uređenim sposobnostima i njegovoj obiteljskoj sredini.“ (Bettelheim i Zelan, 1999: 11). Neovisno o učeničkom prijašnjem iskustvu i znanju, najveću ulogu u motivaciji i ljubavi prema čitanju ima učitelj. Način na koji učitelj prezentira književno djelo i na koji način ga usvaja s učenicima, veoma je bitan za razvoj vještine čitanja. „Riječi i igre riječi koje ono spontano stvara nemaju ništa zajedničko s dosadnim besmislicama koje nalazi u svojim prvim knjigama iz kojih uči čitati. One su ustvari uvreda za inteligenciju djeteta.“ (Ibid.: 12) Pred djecu treba postaviti izazov, nove riječi i asocijacije koje će samostalno otkrivati. Što je veći i teži zadatak pred djecu postavljen, veći je i njihov uspjeh.

2.2. Kultura čitanja u Hrvatskoj

„Posuđivanjem i darivanjem knjiga dijelimo i čitateljsko iskustvo.“ (Kovač, 2021: 72). Godine 2017. u Hrvatskoj je objavljena Nacionalna strategija poticanja čitanja. To je službeni dokument koji upravlja provođenjem programa čiji je cilj razvoj čitalačke pismenosti djece, na razini cijele Republike Hrvatske (Gabelica, Težak, 2017). Istraživači koji su sudjelovali u projektu proveli su istraživanje kojim su istakli pozitivne čimbenike kao što su dostupnost časopisa za poticanje čitanja, stručni djelatnici škola, knjižnica, slobodan pristup e-sadržajima i slično. S druge su strane istakli glavni nedostatak u poticanju čitanja, a to je da nastavni programi i popisi lektire ne utječu pozitivno na sklonost i razvoj čitanja. Proteklih godina provodili su se brojni projekti s ciljem poticanja čitanja. Neki od njih provedeni su u suradnji s odgojno-obrazovnim ustanovama, odnosno vrtićima i školama, a drugi u suradnji s mjesnim knjižnicama. Projekti koji se ističu su Mjesec hrvatske knjige, Nacionalni kviz za poticanje čitanja, Svjetski dan knjige i autorskih prava, Dan hrvatske knjige, Noć knjige, Ruksak pun kulture, Čitamo mi, u obitelji svi, Čitajmo zajedno-čitajmo naglas: zaboravljene knjige, Čitaj mi!, Tulum s(l)ova i dr.

Učenici nižih razreda osnovne škole često čitanje knjiga poistovjećuju s lektirom. No, osim čitanja lektire, učenici svakodnevno čitaju na satima hrvatskog jezika i ostalim predmetima. Način na koji se trebaju posvetiti tekstu uče na satima hrvatskog jezika.

Ovladavanje tekstem složen je proces za koji je potrebno određeno vrijeme, a pri njemu važnu ulogu ima i metodički instrumentarij.

„Ako već ne osuđujemo televiziju ili potrošačko društvo u svakom pogledu, onda ćemo osuditi elektroničku najezdu; ako krivnja nije u malim opčinjavajućim igrama, onda je u školi: besmislene metode čitanja, zastarjelost programa, nesposobni učitelji, dotrajalog školskih prostora, manjak knjižnica.

I što još?

Ah, da! proračun Ministarstva za kulturu je prava bijeda! A u toj se mikroskopski maloj kesi nalazi beskrajno mali udio za “Knjigu“.

Kako onda očekivati, u takvim uvjetima, da moj sin, da moja kćer, da naša djeca, da mladi čitaju?“ (Pennac, 1996: 32)

3. LEKTIRA

„...lektira jedno od rijetkih cjelovitih književnih djela koje će učenici pročitati.“ (Gabelica, Težak, 2017: 89). Lektira se kao izbor djela prilagođenih za čitanje pojavljuje u prosvjetiteljstvu kada se biraju djela koja mogu odgojno djelovati (Ibid.). U Hrvatskoj se naziv lektira prvi put spominje 1944.godine. Preporučuje da se u prvom razredu čitaju zidne čitanke, početnica – bukvar, omladinska izdanja, zidne novine, pisma, a u drugom razredu basne, pisma i pjesme. Za treći razred ne navodi se ništa, dok se za četvrti razred preporučuju djela koja su razumljiva djeci te dobi. Prvi puta Nastavni plan i program iz 1960.godine popisuje djela namijenjena učenicima od prvog do četvrtog razreda. Djela nisu podijeljena prema razredima, već učitelji samostalno odabiru djela. Osam godina kasnije, Neda Bendelja, Branka Furlan i Silva Pejnović sastavljaju popis lektirnih djela podijeljen po razredima. Autorice navode velik broj djela, a preporučena djela označuju zvjezdicom. Godine 1984.dopušta se nastavnikovo uključivanje djela koja će biti u skladu s dobi i znanjem učenika.

Prema današnjem planu i programu, odnosno Kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik (2019) učenici prvog i drugog razreda osnovne škole moraju pročitati deset cjelovitih književnih tekstova, od kojih su dva obvezna književna teksta. Od trećeg do osmog razreda osnovne škole učenici moraju pročitati osam cjelovitih književnih djela od kojih su dva obvezna književna teksta. Obvezni književni tekstovi za cjelovito čitanje u prvom i drugom razredu osnovne škole su *Crvenkapica*, *Snjeguljica i Trnoružica* autora Jacoba i Wilhelma Grimm te *Carevo novo ruho*, *Ružno pače* i *Tratinčica* Hansa Christiana Andersena. U trećem, četvrtom i petom razredu osnovne škole učenici čitaju *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* Ivane Brlić-

Mažuranić, *Vlak u snijegu* i *Družbu Pere Kvržice* Mate Lovraka, izbor iz poezije Zvonimira Baloga i Grigora Viteza te *Koko u Parizu* Ivana Kušana. Tijekom šestog, sedmog i osmog razreda učenici trebaju pročitati *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić, izbor iz poezije Dobriše Cesarića, *Zaljubljen do ušiju* Mire Gavrana, *Priče iz Vukovara* Siniše Glavaševića, *Zeleni pas* Nade Mihelčić te djelo *Trojica u Trnju* koje je napisao Pavao Pavičić. Tijekom osnovne škole učenici čitaju jedno djelo godišnje po vlastitom izboru, no učenike je potrebno poticati na čitanje u slobodno vrijeme radi stvaranja čitateljske kulture i navika.

„Svi planovi i programi, uz manje varijacije, navode da je svrha lektire čitanje, razumijevanje i upoznavanje vrijednih književnoumjetničkih tekstova hrvatske i svjetske književnosti, upoznavanje vrsta i rodova pisane riječi te pobuđivanje potrebe za čitanje i stvaranjem čitateljskih navika.“ (Gabelica, Težak, 18: 2017)

Čimbenici koji utječu na izbor lektirnih djela su umjetnička vrijednost teksta, ali i aktualna društveno-politička pitanja. Strani autori koji su od početka na popisu lektira su Jacob i Wilhelm Grimm i Hans Christian Andersen. Od hrvatskih autora prisutni su Mato Lovrak, Grigor Vitez, Ivana Brlić-Mažuranić. Vladimir Nazor, Ivan Kušan i dr.

3.1. Lektirna problematika

Učitelji često lektire zadaju i za vrijeme školskih praznika što kod učenika izaziva nelagodu i odbojnost. U mnogim se člancima i istraživanjima navodi da djeca prema lektiri osjećaju otpor, a razlog tome mogao bi biti to što lektira predstavlja još jednu školsku obvezu koju treba vrednovati. Problemi koji se javljaju su obvezatnost lektirnog popisa, broj obaveznih djela, opseg knjiga i broj lektirnih sati, tematska i žanrovska neraznolikost lektirnih djela, lektirni dnevници, ocjenjivanje lektire, metodički pristup lektiri u sklopu nastave književnosti te nerazumljiv način obrade lektire (Gabelica i Težak, 2017).

Školska lektira obuhvaća cjelovita djela tj. tekstove koje učenici čitaju prema nastavnome planu. Lektirni popisi mijenjali su se, ali svrha lektire ostala je ista. Lektirni popisi trebali bi služiti kao preporuka učiteljima i nastavnicima, a njihov bi se sadržaj trebao mijenjati kako bi bili prilagođeni suvremenim generacijama učenika. Problem lektirnih popisa ne javlja se samo u Hrvatskoj, već i u ostalim zemljama svijeta. Prema Gabelica i Težak (2017) u Argentini i Sjedinjenim Američkim Državama ne postoji lektirni popis već je učiteljima i nastavnicima dana potpuna sloboda pri izboru književnih djela koja će njihovi učenici čitati, dok se u Španjolskoj i Njemačkoj lektirni popis prilagođava nacionalnom izričaju. U Italiji se lektirni popis sastoji od osuvremenjenih klasika koji su djeci jezično prilagođeni. Smatra se da bi poznavanje učeničkih interesa uvelike pomoglo pri sastavljanju kvalitetnijih lektirnih popisa.

Prijedlog hrvatskog Nacionalnog kurikuluma nastavnog predmeta Hrvatski jezik prati navedene modele jer i on omogućuje fleksibilnost pri izboru. U Prijedlogu je naveden popis obveznih djela, no omogućen je i izbor djela izvan popisa.

Većina stručnjaka smatra da bi se lektirni popisi trebali svake godine osvježavati i nadograđivati suvremenim djelima hrvatskih i stranih autora koji pišu književnost za mladež. Prilikom odabira trebala bi se obratiti pažnja na učeničke interese. Visinko (2003) ističe da bi se trebao smanjiti broj obveznih lektira te povećati broj izbornih naslova. Time se postavlja pitanje učiteljeve spremnosti na drugačiji oblik i pripremu organizacije i vođenja nastave lektire. Drugi pak ističu mogućnost samostalnog učeničkog biranja lektirnog djela, što bi i povećalo učenički interes i volju za čitanjem. U obzir treba uzeti da učenici nisu samostalno upoznati s književnošću za mladež i književnošću uopće te nemaju razvijen književni kriterij. Pretpostavlja se da bi se njihov izbor temeljio na preporuci vršnjaka, jednostavnost djela te medijski eksponiranim naslovima (Gabelica i Težak, 2017). Učitelji i učenici smatraju da bi učenici trebali imati više slobode prilikom biranja lektire. Dio učitelja smatra da bi ukidanjem obvezne lektire učenici manje čitali druge knjige, dok učenici ovu odliku smatraju dobrom jer govore kako bi više čitali da nema lektire. Istodobno učenici u knjižnice odlaze jednom mjesečno i većinom posuđuju lektiru (Ibid.).

Broj i opseg lektirnih djela namijenjenih čitanju smanjio se posljednjih godina. Učenici prvog razreda i drugog razreda dužni su pročitati deset cjelovitih književnih tekstova od kojih su dva sa popisa obveznih, dok su učenici od trećeg do osmog razreda dužni pročitati osam cjelovitih književnih tekstova, od kojih su dva obvezna književna djela. „Također, razmišljajući o lektiri kao sredstvu poticanja čitanja, postavlja se pitanje: Je li, primjerice, četiri djela za prvašića ili pet djela za drugašića godišnje uistinu dovoljno za razvoj ljubavi prema čitanju?“ (Gabelica i Težak, 2017: 23). U proteklim godinama normirao se obvezni broj sati lektire i to je dva sata mjesečno, no u praksi to bude blok-sat jednom mjesečno. Ovakav raspored je poprilično nerazuman imajući na umu da je jedan sat lektire nedovoljan za obradu književnog djela. Tome u korist ne ide ni činjenica da se lektirom bavimo jednom mjesečno. Rosandić (2005) navodi da učenici mogu pročitati znatno veći broj djela. Kako bi se to ostvarilo potrebno je vrijeme. Djeci je potrebno od najranijih dana čitati i upoznati ih s knjigom kako bi se vještina čitanja postepeno razvila do dolaska u školu. Faza početnog čitanja i pisanja završava u trećem razredu (Bežen, 2008 u Gabelica i Težak, 2017). Vodeći se time, zaključujemo da učenicima prije završetka ove faze čitanje stvara napor. Iz ovog je razloga bitno učiteljevo čitanje naglas lektire u nižim razredima osnovne škole. Učenici će na taj način doživjeti i uživjeti se u

književno djelo i stvoriti ljubav prema knjizi i čitanju, a što potvrđuje i sljedeći citat: „I najvažnije, čitao nam je naglas! Otrpve je ukazivao povjerenje našoj žudnji da razumijemo. Čovjek koji čita naglas uzdiže nas na dostojnu razinu knjige. On uistinu navodi na čitanje.“ (Pennac, 1996: 95).

Osim učiteljevog čitanja na glas dobro je provoditi i zajedničko čitanje u sebi. Nakon čitanja bitno je provesti kratak razgovor o pročitanome jer će se na taj način stvoriti i motivacija za daljnje čitanje. „Smatramo da je svakodnevno čitanje u razredu – zajedničko čitanje naglas i čitanje u sebi – vrlo dobar poticaj za razvijanje ljubavi prema čitanju i dugoročno pridonosi stvaranju navike čitanja.“ (Gabelica i Težak, 2017: 26).

Popisi lektire trebaju biti tematski i žanrovski raznoliki. U prvom razredu učenicima se nude teme: djeca, životinje i biljke, priroda, roditeljski dom, stvari, uzbudljivi doživljaji, putovanja, igračke i slično (Rosandić, 2005). Odlaskom u više razrede taj se tematski krug proširuje, dok se neke poznate teme interpretiraju na drugačiji način. U današnjem svijetu tema obitelji postala je vrlo složena i često obuhvaća neke problemske teme. Problemske slikovnice objašnjavaju razvod obitelji, gubitak člana, krizu i slično. Problemske slikovnice prirode i društva bave se ekološkim temama. Pojava problemskih slikovnica pojavila se zato što su današnja djeca itekako upoznata sa problemima koji se nalaze oko njih, a s kojima se trebaju upoznati i naučiti nositi. Iz ovog se razloga lektirni popisi moraju osvježavati jer „književnost čini dio života i objašnjavanje književnih djela nema svog smisla ako ne pridonosi upravo razumijevanju književnih djela na onaj način na koji to traži vrijeme u kojem živimo.“ (Solar, 1994: 65). Učenici niži razreda osnovne škole upoznaju određeni broj književnih vrsta na satima književnosti. Bitno je da popis lektire obuhvaća sve književne vrste primjerene dobi kako bismo se uvjerali da su učenici s njima upoznati. U aktualnim popisima lektire primjećujemo manji broj zbirki poezije. Kako bi učenici razumjeli neke stilske figure i sredstva potrebno je da ih stalno susreću u književnosti te da se postupno upoznaju s njima i shvate njihovo značenje. S vremenom će postati književno bogatiji, razvit će književnu kulturu i razvit će ljubav prema čitanju.

Poznato je da lektiru treba ocijeniti, a s obzirom na nedostatak vremena za individualno ocjenjivanje često se ocjenjuju dnevnicu čitanja. Većina učenika smatra ovaj zadatak veoma teškim, pa u današnjem digitalnom dobu sve više pribjegavanju prepisivanju s interneta ili iz bilježnica starije braće i sestara. Učenici govore da dnevnicu ne prepisuju, no učitelji se s tim ne slažu. Učitelji su svjesni prepisivanja, a postavlja se pitanje zašto na njima inzistiraju. Imajući na umu da se dnevnicu čitanja ocjenjuju, učenici često pišu ono za što znaju da učitelji

žele pročitati. Učenici pišu pozitivne stvari umjesto da se kritički osvrnu da književno djelo koje im je dodijeljeno.

„Koncept dnevnika čitanja u načelu je vrlo koristan i za učenika koji će u njemu uobličiti svoje misli i doživljaje, i za učitelja koji će imati prilike ući u unutarnji svijet svojih učenika. Ako su ovo prvi motivi postojanja dnevnika čitanja, tada je njegova namjena posve ispravna. No ako se njima koristimo kao sredstvom provjere jesu li učenici pročitali djelo te načinom da sve učenike ocijenimo na satu lektire, tada smatramo da je cilj dnevnika posve promašen.“ (Gabelica i Težak, 2017: 38).

Osim dnevnika čitanja, postoje brojni načini provjere učeničkog razumijevanja i čitanja književnog djela. Kreativni pristup lektiri promiče učeničke mape radova kao sjajno sredstvo provjere učeničkog rada. „Ocjenjivanje je važan dio procesa učenja jer omogućuje i učitelju i učeniku povratnu informaciju o tome jesu li ciljevi učenja postignuti.“ (Ibid.: 42). Pri ocjenjivanju lektire teško je biti objektivan zbog velikog broja kriterija. Prilikom ocjenjivanja lektire obraćamo pažnju na jezične, nejezične i slučajne pogreške. Problem se javlja zbog toga što ocjenjivanje lektire, odnosno loše vrednovanje lektire može imati loš utjecaj na daljnju motivaciju učenika za čitanjem. Sljedeći problem koji se javlja je to što učenici svoju procjenu o književnom djelu oblikuju na satu lektire. Lektire koje su obrađivali na drugačiji način od uobičajenog često vrednuju boljom ocjenom. Učenici vole kreativne sate lektire, a to potiče njihovo razvijanje ljubavi prema knjizi i čitanju. Kreativnijim satima lektire stvara se dojam učenicima da je ona posebna i važna. Učenici vole rad u skupini, razne igre vezane uz sadržaj lektire, vole debate i rasprave u kojima mogu iznositi svoje mišljenje, izradu stripova, plakata i kvizova.

3.2. Kriteriji izbora književnih djela

Jasno se zaključuje da se lektirni popis treba osvježavati i nadograđivati na godišnjoj razini. Svakodnevno se objavljuje velik broj stranih i hrvatskih djela koja mogu biti uvrštena na popis lektire, dok bi stalno mjesto zadržala književna djela koja su od velike važnosti. Pri odabiru djela potrebno je uzeti u obzir djela iz nacionalne i strane književnosti, tematsku i žanrovsku raznolikost, primjerenost dobi i spoznajnim mogućnostima učenika. Kriteriji za izbor književnih djela za lektiru prema Prijedlogu Nacionalnog kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik su: recepcijskospoznajne mogućnosti učenika, rodovska, vrstovna i tematska raznolikost tekstova, podjednaka zastupljenost antologijskih i suvremenih tekstova.

Kriterij književnoumjetničke vrijednosti podrazumijeva da, osim pedagoške vrijednosti, književno djelo koje će učenici čitati mora zadovoljavati i estetski kriterij. Kriterij prilagodbe pristupa književnome djelu prema doživljajno-spoznajnim mogućnostima učenika zahtjeva

angažiranost učitelja. Kako bi učenik u nižim razredima zavolio čitanje i uvježbao vještinu čitanja, predlaže se čitanje naglas većih književnih djela (Gabelica i Težak, 2017). Nakon čitanja samog djela bitna je interpretacija, odnosno aktivnosti kojima će se interpretirati djelo. „Ovaj se kriterij odnosi i na mogućnost ponovljenog čitanja jednog djela u različitim razredima, jer se neka djela drugačije doživljavaju i interpretiraju u različitoj dobi.“ (Ibid.: 52). Kriterij povezanosti sa školskim programom uvjetuje povezanost tema književnih djela sa svakodnevnim životom, događajima i nastavnim sadržajima iz ostalih predmeta. Zato je bitno popis lektire napraviti na početku školske godine u skladu sa nastavnim planom i programom. Kriterij raznolikosti se, osim na razini svih razreda, treba odnositi i na pojedini razred. Kriteriju učeničkog ukusa može se doskočiti odabirom lektire u skladu s interesima razreda kojem se predaje ili mogućnosti slobodnog izbora nekog djela tijekom školske godine. Lektiru koju su učenici samostalno odabrali i pročitali treba kritički prokomentirati s pojedinim učenikom kako bi shvatili vrijednost i kvalitetno književno djelo. Kriterij dostupnosti knjiga podrazumijeva dostupnost knjiga u školskim i gradskim knjižnicama. Nedostupnost knjige nije izgovor za ne predstavljanje učenicima. Umjesto toga može se provesti čitanje naglas. Projekt eLektira omogućuje čitanje lektire putem mobitela, računala ili tableta. Osim samih lektirnih naslova, na stranicama se nalaze i multimedijски sadržaji. Stranici mogu pristupiti svi učenici, studenti, učitelji i profesori.

4. KREATIVNI PRISTUP LEKTIRI

4.1. Kreativnost

„Kreativnost dolazi od latinske riječi *creatus*, što doslovno znači „koji je narastao“, tj. koji je kreiran ili stvoren.“ (Slunjski, 2014: 8). Kreativnost je dobra kvaliteta svakog čovjeka, no teško ju je opisati jednom definicijom. Kreativnost se koristi svakodnevno, neki ju koriste više, a neki manje. Opisana je kroz čak više od 60 različitih definicija, a može se reći da uključuje stvaranje nečeg novog. Miroslav Huzjak uočava da neke definicije kreativnosti, kreativnost opisuju kroz pojedinca koji proizvodi, a drugi kao osobinu pojedinca. Stapanjem navedenih ideja oblikuje se definicija kreativnosti. „Kreativnost (hrv. stvaralaštvo) tvoračka je sposobnost koja može, ali i ne mora biti osobina darovitog pojedinca.“ (Huzjak, 2008: 31). Pojam kreativnosti može se opisati na različite načine, no najčešće se definira pomoću elemenata kreativni pojedinac uočava i kreativni pojedinac proizvodi. Kreativni pojedinac uočava, odnosno vidi, doživljava i kombinira stvari i pojave na nov, neuobičajen način. Kreativni pojedinac proizvodi nove, neuobičajene, drugačije ideje i djela (Ibid.). Sastavnice kreativnog procesa mogu se podijeliti na stvaranje ideja, produbljivanje ideja, slušanje unutarnjeg glasa, otvorenost i hrabrost za istraživanje ideja. „U procesu stvaranja ističu se tri vrste kreativnosti, a to su kombinacijska, istraživačka i transformacijska kreativnost. Kombinacija obuhvaća nove kombinacije ideja, istraživanje iziskuje oblikovanje novih ideja istraživanjem, a transformacija uvjetuje transformaciju pomoću koje će se oblikovati novi sadržaji.“ (Gabelica i Težak, 2017: 130-131).

U dosadašnjim istraživanjima, autori su često navodili da se kreativnost povezuje s desnom stranom mozga. Desna strana mozga, osim što je zadužena za kreativnost, zadužena je i za intuiciju, osjećaje, fantaziju, simbole i sintezu, dok se lijeva strana mozga bavi logičkim aktivnostima, činjenicama, znanjem, spoznajom i analizom (Slunjski, 2014). Neki znanstvenici govore da je ona urođena, dok se drugi ne slaži i govore kako je kreativnost vještina koja se može uvježbati. Pretpostavke su brojne, no valja istaknuti kako je kreativnost potrebno njegovati. Poticanje kreativnosti potiče od roditelja, a nastavlja se u školi. Djeca su po prirodi kreativna i sklona različitim oblicima izražavanja. „Valja znati da vrijednost djetetova izraza nije u tome što zna na prepoznatljiv (odraslom prepoznatljiv) način prikazati, nego u onome što ono samo vidi, pronade ili otkrije tj. u onome što od opaženog i otkrivenog izrazi.“ (Slunjski, 2014: 52). Djecu ne treba učiti kako da se izraze (nacrtaju, sagrađe, napišu), već da samostalno otkrivaju načine izražavanja.

4.2. Kreativnost u školi

Kreativnost se obično povezuje s umjetnošću i književnošću, no ona je važna i u mnogim drugim poslovima kao što su građevinarstvo ili dizajn. Osim toga obrazovanje i znanost nemoguće je zamisliti bez kreativnosti. Izraz kreativnost često se koristi u današnjem osmišljavanju nastave. Često se čuje kritika koja je upućena odgojno-obrazovnim ustanovama da one guše kreativnost. Do toga dolazi zbog tradicionalnog oblika organizacije nastave i ne poticanja maštovitosti, kreativnosti i ideja. Čovjek je stvaralačko biće i iz zato je važno da ga škola i učitelji pripreme na reprodukciju novih ideja i stvaranje. Daljnji razvitak kreativnosti nije bitan samo u odgojno-obrazovnim ustanovama, već je bitan za razvoj i napredak društva i svijeta u kojem čovjek živi.

Abraham Maslow poznati je znanstvenik koji je dao strukturu motiva, vrednota i potreba čovjeka. Istaknuo je važnost samoaktualizacije, odnosno potrebe za samoostvarenjem, nadilaženjem samog sebe. Uspoređujući pojmove kreativnosti i samoaktualizacije pronalazi se velika sličnost. „Maslow smatra da je pitanje kreativnosti važno za sve sudionike društva, za cjelokupni politički, socijalni i ekonomski sustav. Pritom, bilo koji činitelj koji bi proizveo kreativnog čovjeka, isto tako da bi ga učinio boljim ocem, boljim učiteljem, boljim građaninom.“ (Gabelica i Težak, 2017: 132).

Glavni cilj škole je stvoriti motivirajuće ozračje, preduvjete za razvoj učeničkih interesa, a zadatak nastave je omogućiti učenicima usmjeravanje kroz raznolike kreativne procese. Kreativno okruženje, odnosno dostupnost raznih materijala i alata potiče i osnažuje kreativnost pojedinca. Osim dostupnosti raznih materijala i alata, potrebna je otvorenost i sloboda iskaza. Učenike treba poticati na istraživanje, stjecanje iskustva i čuđenje te time jačati njihovu urođenu sklonost za istraživanjem i uočavanjem, poticati ih da svakodnevno pronalaze nove načine izražavanja i pri tome se koriste kreativnošću.

4.3. Kreativnost u nastavi lektire

Svako se lektirno djelo treba promatrati kao jedinstveno, odnosno, svakom književnom djelu treba pristupiti na drugačijih i primjeren način. Cilj kreativnog pristupa lektiri je stvoriti produktivno okruženje u kojem će učenici kroz različite kreativne aktivnosti uploviti u svijet mašte i ideja. „Učenici će zadovoljstvo pronaći u kreativnom procesu rješavanja zadataka, ali i u konačnoj aktualizaciji svojih ideja.“ (Gabelica i Težak, 2017: 133).

Kreativni pristup lektiri utemeljen je na glavnim pretpostavkama koje pojašnjavaju pristup lektiri kao književnom djelu i obradi lektire. Načelo umjetnosti riječi usmjerava da lektira nije samo metodički predložak, već umjetnost riječi. Književnost treba doživjeti sa svim njezinim osobitostima sa ciljem spoznavanja i doživljavanja samog djela. Književna djela izvor su znanja ideja i poruka te im je cilj obogatiti čovjeka. Interpretacija književnog djela ostvaruje se na dva načina: emocionalno-intuitivni i logičko-intelektualni. Cilj lektire trebao bi biti definirati odgojne i funkcionalne ciljeve, razviti vještinu čitanja, spoznati kod učenika estetski doživljaj i potaknuti logičko razmišljanje. Načelo žanra objašnjava kako se istraživanju književnog djela ponajprije pristupa žanrovski, a tek onda tematski. Djela iste književne vrste strukturalno su vrlo slična, a tematski se razlikuju. Istom književnom vrstom potrebno se baviti više godina jer se s godinama omogućuje i bolje razumijevanje i spoznaja djela zbog razvoja kognicije.

Načelo imerzije (uživljenosti) sastavni je dio kreativnosti, a isto tako i lektire. Ono podrazumijeva stvaranje pozitivnog ozračja prije, tijekom i nakon čitanja književnog djela te za vrijeme provođenja pripremljenih aktivnosti (Gabelica i Težak, 2017). Imerziju opisujemo kao potpunu uživljenost u određenu situaciju i mogućnost doživljavanja nečijih misli. Zadatak učitelja je da na satu lektire omogući učenicima dublje uživljanje u sadržaj o kojem govori. Problemi koji utječu na imerziju, odnosno sprječavaju njezinu pojavu su mnogi. Napor prilikom čitanja utječe na imerziju i nerazumijevanje teksta, a rješenje koje se predlaže je čitanje učenicima. Na taj način učenici stječu toplo i opušteno iskustvo s književnim djelom te ih to potiče na samostalno čitanje. Prekid imerzije radi vođenja bilješki može se zamijeniti izradom učeničkih mapa koje nastaju na satima lektire. Narušavanje imerzije analizom djela događa se i tijekom uvriježene analize djela. Rješenje tome je osmišljavanje aktivnosti kojima učenici dolaze do spoznaja o djelu. Interpretativne aktivnosti u kojima je učenik aktivan istraživač sadržaja poželjnije su ako se od učenika traže odgovori na pitanja ili rješavanje problema. Ispravljanje doživljaja djela ne bi se smjela događati za vrijeme objavljivanja doživljaja, već prilikom interpretacije književnog djela. Prilikom interpretacije razjasnit će se određene situacije i događaji koji će dodatno utjecati na doživljaj učenika.

Načelo znatiželje, konceptualizacije, integracije i korelacije podrazumijeva aktivnost učenika i njihovog istraživanja i stvaranja ideja. Istraživanje književnog djela uvjetuje da se djelo istraži kao jednostavno, cjelovito umjetničko djelo te u suglasju s drugim tekstovima, znanjima i spoznajama (Gabelica i Težak, 2017). Osim razgovora o događajima u djelu i likovima, potrebno je razgovarati i o konceptima i idejama.

„Kako bi se iskustvo jedinstvenog književnog djela proširilo i povezalo s iskustvom života i svijeta, korelacija s drugim tekstovima ne izvodi se samo na razini teme djela (tematskim povezivanjem), već na i na razini ideja. To znači da s u interpretaciji književnog djela ne bavimo samo temama, već se nužno bavimo i slojem ideja, odnosno konceptima koji se u tom djelu naziru.“ (Gabelica i Težak, 2017: 150)

Korelacija i integracija temelje se na dječjoj znatiželji i volji za novim i drugačijim idejama i konceptima. Znatiželja je pozitivna karakteristika svakog učenika. Učenicima treba dopustiti da postavljaju pitanja, razmišljaju i istražuju svijet koji se nalazi oko njih. Znatiželja potiče još veće zanimanje za temu koja se poučava. Učenicima je potrebno svakodnevno čitati zanimljive informacije i poticajne tekstove npr. tipa „jeste li znali“. Ova vrsta tekstova učenicima je vrlo zanimljiva i budi u njima znatiželju, a s druge strane pak razvija vještinu čitanja i razumijevanja pročitane teksta. Motivacija prije čitanja je vrlo važna jer je upravo ona ta koja budi znatiželju kod učenika i daje im motivaciju za čitanje. Tijekom čitanja motivacija zadržava pažnju učenika i potiče ih na nove spoznaje. Motivacija nakon čitanja odnosi se na interpretaciju djela, odnosno integraciju, korelaciju i konkretnu uporabu spoznaja usvojenih tijekom čitanja.

Načelo praktične pismenosti i interaktivnosti uključuje aktivnost svih osjetila te korištenje različitih vještina i inteligencija. Uključivanjem osjetila u interpretaciju teksta omogućuje se bolje razumijevanje pročitane književnog djela. Tijekom pripovijedanja teksta poželjno je koristiti dodatne čimbenike koji će utjecati na dublje uživljanje u priču. Kod pripovijedanja možemo se koristiti mimikom i gestama, popratnim zvukovima, glazbom, mirisima ili rekvizitima. Potrebno je učenike uvesti u sadržaj o kojem se govori uporabom većeg broja osjetila (Ibid.).

4.4. Motivacija

Preporučuje se održavanje barem jednog sata prije početka čitanja lektire kako bi se učenike potaklo na čitanje. Nažalost, kod određenog djela učenika vanjska motivacija za čitanje lektire je ocjena. Učenici su tog svjesni te jasno govore da ne žele čitati jer im je dosadno. (Gabelica i Težak, 2017) Kod učenika je potrebno potaknuti unutarnju motivaciju za čitanje jer je ona glavna za stjecanje znanja i vještina. Temelj unutarnje motivacije je radoznalost i težnja za otkrivanjem.

„Uporno tražimo najbolje metode za učenje čitanja; pronalazimo čitače strojeve, čitače zidne ploče; dječju sobu pretvaramo u tiskarsku radionicu. (...) Kako jedno! Mnogo sigurniji način od svih navedenih, onaj koji uvijek zaboravljamo, jest želja za učenjem. Pobudite u djetetu tu želju, okanite se vaših čitačkih strojeva (...); tada će svaka metoda biti dobra.

Djetetovo zanimanje; evo snažnog pokretača, jedinog koji vodi sigurno i daleko.“ (Pennac, 1996: 55)

Vanjsku motivaciju čine ocjena, pohvala i nagrada, a služe kao dodatna pomoć pri razvoju unutarnje motivacije. „Vjerujemo kako je za razvoj čitateljskih navika učenika potrebno o konceptu motivacije razmišljati kao o neprekidnoj igri uživanja, doživljavanja, spoznaje i samostalnog stvaralaštva.“ (Gabelica i Težak, 2017: 167). Kada učenik pročita zadano književno djelo, na učitelju je da interpretacijom djela, doživljajima i zapažanjima stvori motivaciju za daljnje čitanje i istraživanje. U kreativnom pristupu lektiri ističu se sve četiri temeljne motivacije, a to su motivacija za čitanje, motivacija za čitanje određenog djela, motivacija tijekom čitanja i motivacija nakon čitanja.

Motivaciju za čitanje treba započeti upoznavanjem učenika s važnostima čitanja. Potrebno ih je zainteresirati ne samo za čitanje lektire, već i za samostalno čitanje ostalih književnih djela. Učitelj će učenike zainteresirati za čitanje kada istraži njihove interese i bude u korak s vremenom i zanimanjima učenika. Među starijim učenicima dobro je provesti raspravu o važnosti čitanja i njihovim navikama. Ovisno o dobi učenika, učenike je dobro upoznati sa znanstvenim činjenicama o čitanju i kako ono utječe na mozak. Raspravom će učenici propitati vlastito čitanje i pokušati odgovoriti na pitanje zašto je čitanje važno. „Proces čitanja sastoji se od brojnih procesa: od fizioloških – uočavanja pisanog ili tiskanog sustava znakova, preko jezikoslovnih i logičkih – povezivanja riječi i rečenica do psihološko-logičkih – razumijevanja pročitanog.“ (Rosandić, 2005: 175). Kako bi se kod učenika uspješno razvila vještina čitanja potrebno je redovito izlaganje djeteta pisanome i govornome jeziku, isto kao i redovito istraživanje jezika, jezičnih pravila i jezičnih igara (Gabelica i Težak, 2017).

4.5. Organizacija kreativnih sati lektire

Ciljevi i zadaće nastave lektire su mnogobrojne. Metode i tehnike kojima se učitelj koristi tijekom obrade sadržaja lektire potrebno je neprekidno nadograđivati, usavršavati i prilagođavati. Književna djela koja se obrađuju na satima lektire trebaju ostati zapamćena i nakon ocjenjivanja. Korelacija lektire s ostalim nastavnim predmetima i životnim situacijama moguća je tijekom cijelog odgoja i obrazovanja učenika. Obrada lektire može se i produžiti na cijeli nastavni dan ili cijeli tjedan upravo koristeći korelaciju s ostalim nastavnim predmetima. Ovakav način poučavanja i učenja puno je prirodniji i jednostavniji za usvajanje. Korelaciju u nižim razredima osnovne škole učitelj može samostalno osmisliti, dok je u višim razredima potrebna pomoć ostalih nastavnika i profesora. Korelacija ne mora biti vezana uz samo lektirno

djelo, već se mogu organizirati radionice i edukacije čiji je cilj poticanje čitanja (Gabelica i Težak, 2017). Unutarpredmetna korelacija od velike je važnosti, a i lako ju je osmisliti s obzirom da su sati lektire organizirani na način da slijede načela razvoja jezičnih djelatnosti. Međupredmetnu korelaciju potrebno je ostvariti na satima lektire, ali i s ostalim nastavnim predmetima. „Na taj način utječemo na osjećaj smislenosti čitanja jer u očima učenika knjiga tada nije više samo djelo koje je „obrađeno“ na satu lektire, nego izvor informacija, književno i kulturno dobro kojem se iznova mogu vraćati.“ (Gabelica i Težak, 2017: 180). Korištenjem digitalnih medija na satima lektire kod učenika se može razviti veća motivacija za čitanje. Većina lektirnih djela adaptirana je u filmove. Usporedbom književnog djela i filma ostvarujemo bolje razumijevanje književnog djela, navedenih medija i njihovog interpretiranja.

„Priče koje su nas oduševljavale već od djetinjstva nisu služile samo da nas zabave. Bile su nam putokazi koji su nam omogućili da sebe spoznamo. Objavljivale su nam načine bivanja, ponašanja i susretanja sa životom. Očaravale su naše zamjećivanje stvarnosti, pridonosile tumačenju iskustava i utjecale na naše vladanje i, prema tome, na naše usmjeravanje, na naše poimanje vrijednosti.“ (Velički, 2013: 11)

Knjiga treba postati sastavni dio svakog dana. Knjige trebaju biti vidljive učenicima. Učitelj mora biti uzor svojim učenicima, koristiti se svakodnevno knjigom, čitati i citirati njezine dijelove. Školska knjižnice treba postati mjesto svakodnevnih otkrića i druženja. Knjižničari trebaju ukrašavati školske panoje novim naslovima, lektirama koje se čitaju u školi, pružiti učenicima razne aktivnosti i mogućnost istraživanja. U razvoju čitateljskih navika učenika zajednički trebaju sudjelovati i knjižničar i učitelj. U razredu je dobro organizirati razrednu knjižnicu. Na taj će način knjige biti dostupne učenicima na malim odmorima i tijekom sata. Od učenika treba zahtijevati da pronađe neku informaciju u enciklopediji, rječniku ili pročita citat iz neke knjige. Razredna knjižnica ne treba biti ovdje samo za potrebe nastave, već i kao mjesto za opuštanje i zabavu. Knjige koje razredna knjižnica može sadržavati su razni dječji časopisi, enciklopedije, rječnici, školske novine, stripovi, zagonetke ili detektivske priče, knjige u nastavcima, ali i nastavci priča koje su učenici sami napisali. U razredu je zanimljivo koristiti popis knjiga koje su učenici pročitali, njihove naslove, autore i ocjene. Na ovaj način učenici prate svoj čitateljski napredak, razgovaraju, komentiraju i promišljaju o raznim književnim djelima. Prije nego što učenici krenu čitati lektiru potrebno ih je motivirati za čitanje. Učenici će krenuti čitati lektirno djelo, no potrebno ih je naučiti strategiju čitanja. Tijekom čitanja treba održati motivaciju za čitanje. Učenička znatiželja i motivacija za daljnje čitanje moguća je kada nakon pročitane lektire učitelj s učenicima razgovara o njihovim doživljajima i razmišljanjima te situacije i događaje iz književnog djela poveže sa stvarnošću.

4.6. Lektirni sat

„Lektirne sate možemo organizirati u različitim metodičkim sustavima, a izbor metodičkog sustava ovisit će ponajprije o književnome djelu.“ (Gabelica i Težak, 2017: 220). Najviše se ističe problemski sustav koji je lako primjenjiv i koristan u nastavi lektire. Potrebno ga je prilagoditi stanju i dobi učenika, odnosno njihovoj kognitivnoj sposobnosti. U problemskom sustavu učenik samostalno istražuje i pronalazi odgovore na pitanja uz pratnju i podršku učitelja. Osim kognitivnih sposobnosti pri rješavanju problema iz književnosti potrebno se služiti i doživljajima koji će pomoći učeniku da zadani problem riješi. Nastavne etape u problemskom sustavu su stvaranje problemske situacije, definiranje problema i metoda kojima se problem rješava, samostalni istraživački rad, analiza rezultata istraživanja, korekcija i nadopunjavanje te zadaci za samostalan rad (Ibid.). Kreativnom pristupu lektiri najviše odgovara otvoreni metodički sustav. Otvoreni metodički sustav podrazumijeva mnogo sadržaja i metoda koji omogućuju samostalno učenje, istraživanje i stvaranje. Učenici mogu raditi samostalno, u paru ili skupno. Sadržaje nudi učitelj, a metode ovise o vrsti sadržaja i cilju nastavnog sata. Otvoreni metodički sustav često je kombinacija nastavnog i izvannastavnog rada. Nastavne etape sata u otvorenom metodičkom sustavu kao takve ne postoje, već se nude didaktičke postaje. Prva od njih je didaktička ponuda koja uključuje sadržaj i izvore (sredstva i pomagala), metode (čitanje) i oblike (pisanje i slušanje). Nakon toga slijedi istraživački rad koji može biti pojedinačni, u paru ili u skupini, objavljivanje rezultata i novi zadaci (Gabelica i Težak, 2017).

„U kreativnom pristupu lektiri predlažemo da se lektirni sat organizira u sljedećem okviru: zajednički rad i druženje u motivacijskom dijelu sata, učenički samostalni rad i istraživanje, povratak u zajedničko druženje u završnom djelu sata.“ (Gabelica i Težak, 2017: 222). Motivacijski dio sata podrazumijeva najavu aktivnosti i teme, stvaranje pozitivne atmosfere i poticanje dječje znatiželje. Predlaže se da se određeni dio lektirnog sata provodi zajedničko čitanje ili pripovijedanje jer se na taj način ističu razgovor i druženje, a čitanje i pripovijedanje dobiva veću važnost. Učenicima se čita ili učenici čitaju određeni ulomak iz djela kojim se najavljuje tema istraživanja. Tijekom pripovijedanja ili pričanja priče, doživljaj učenika može se pojačati uporabom raznih sredstva i pomagala. Načine pripovijedanja i pričanja, poželjno je mijenjati svaki put kako bi svaki sat lektire bio zanimljiv na svoj način. Interpretaciju djela potrebno je osmisliti na kreativan i učenicima zanimljiv način, vodeći računa o cilju koji se želi postići. Preporuča se da se na satima lektire osmisle aktivnosti koje

proizlaze iz područja istraživanja priče, praktične pismenosti i integracije (Gabelica i Težak, 2017). U sat lektire izvrsno se uklapaju i razne jezične i pokretne igre.

Prilikom planiranja i strukturiranja aktivnosti koje će se provoditi na satu lektire učitelj treba dobro proučiti zadanu lektiru. Čitanjem djela učitelj dolazi do zaključka o djelu, po čemu je ono posebno, koja je tema i što je bitno istaknuti učenicima. Poznavanje žanra kojem djelo pripada važno je zbog strukture djela. Isticanje posebnosti određenog žanra važno je zbog boljeg shvaćanja i doživljavanja te osmišljavanja aktivnosti. Ključni pojmovi pomažu pri osmišljavanju korelacijskih aktivnosti lektire i drugog nastavnog predmeta. Sat lektire, kao i svi ostali sati nastavnog predmeta Hrvatski jezik, mora sadržavati sve četiri jezične djelatnosti, slušanje, govorenje, čitanje i pisanje. Kod osmišljavanja aktivnosti potrebno je promisliti o učeničkoj interaktivnosti i buđenju znatiželje. Prije provedbe bitno je odlučiti koji će biti način praćenja i ocjenjivanja učeničkog rada, odnosno kojoj aktivnosti, odnosno kojem produktu aktivnosti se daje veća važnost. Prije provođenja aktivnosti, učenike treba upoznati sa svim aktivnostima koje će se pojavljivati. Učenik treba upozoriti na pravilnu koordinaciju vremena te ih, ako je potrebno, tijekom sata usmjeravati. Učenike treba upoznati sa sadržajima koji će biti ocjenjivani. Umjesto pisanja lektirnih dnevnika, učenici mogu izraditi lektirne mape. Lektirne mape mogu sadržavati sve radove učenika, njihove rezultate i samoevaluacijske listiće. Izradom lektirnih mapa učenici će stvoriti bolju uvid u interpretaciju djela. „Ocjena iz lektire stoga neće biti samo procjena dnevnika čitanja već će u sebi nužno sadržavati komponente usmenog, pisanog, likovnog, glazbenog izražavanja itd.“ (Gabelica i Težak, 2017: 236). Sat lektire poželjno je završiti zajedničkim razgovorom i poticanjem na daljnje čitanje i istraživanje. Uvodna i završna aktivnost treba biti zajednička aktivnost svih učenika. Završna aktivnost može biti i razgovor o provedenim aktivnostima, dojmovima i doživljajima djela.

Za sat obrade lektire može se osmisliti i procesna drama. Procesna drama je forma dramskog rada u kojem učenici i učitelj ulaze u zamišljeni dramski svijet. Učenici se poistovjećuju s ulogama koje su im dodijeljene te iz njih vodstvom učitelja sudjeluju u razvoju događaja. „Zamišljeni dramski svijet koncipira se i strukturira tako da se sudionici, ulazeći u njega, suočavaju s problemima koji ih dovode do toga da savladavaju ciljane sadržaje.“ (Gruić, 2002: 16). Učenicima to omogućuje savladavanje nastavnih sadržaja kroz maštu i zaigranost. Procesna drama temelji se na zamišljenom preuzimanju uloga i improvizaciji. Što će učenici reći i kako će postupiti nemoguće je u potpunosti predvidjeti. Učitelj je voditelj koji usmjerava tok dramske priče, upravlja vremenom, postavlja pitanja i probleme. Ovisno o tome koja pitanja i probleme učitelj nameće učenicima procesna drama dobiva drugi smisao (Ibid.). Učitelj zato

mora unaprijed pripremiti i osmisliti aktivnosti i pitanja koja postavlja u procesnoj drami, misleći na ono što želi postići. Bitno je koji se oblici rada, metode rada, tehnike, sredstva i postupci koriste u stvaranju dramskog svijeta. Učitelj mora voditi brigu o kreativnosti i uvjerljivosti u situaciju dramskog svijeta koju postavlja. Pažnja se obraća na mjesto i vrijeme, likove, događaj, logičnost, dosljednost, ritam i napetost.

5. KREATIVNI PRISTUP LEKTIRI NA PRIMJERU DJELA *ČAROBNJAK IZ OZA* LYMANA FRANKA BAUMA

Lyman Frank Baum američki je autor koji je pisao književnost namijenjenu djeci. Rođen je 1856. godine u Chittenangu u Sjedinjenim Američkim Državama. Djetinjstvo je proveo na seoskom gospodarstvu zajedno sa svojom velikom obitelji s osmero braće i sestara. S obzirom da je njegova obitelj bila imućna, posjedovali su obiteljsku knjižnicu u kojoj je provodio mnogo vremena. „Kako je otac vidio da se Lyman jako zanima za knjige i rado provodi vrijeme u obiteljskoj knjižnici, poklonio mu je tiskarski stroj.“ (Zalar, bez dat.) Očev poklon bio mu je glavni hobi sljedećih godina, a kasnije je utjecao i na njegov životni poziv, pisanje. U dobi od 15 godina je počeo s mlađim bratom tiskati obiteljski časopis (Ibid.). Časopis je sadržavao razne priče, pjesme, zagonetke, ali i stručne tekstove. S vremenom i sve većim zanimanjem za objavljivanje, udružio se sa starijim bratom i počeo tiskati časopis *The Empire*.

Lyman Frank Baum imao je mnoge zanimacije i sklonosti i bio je slobodnog i pustolovnog duha. Nakon što je postao punoljetan, odlučio je otići od kuće i postati glumac. Radio je mnoge poslove, no ni sa jednim se nije bavio dulje vrijeme. S vremenom je upoznao suprugu sa kojom je dobio četiri sina. Sinovi su u njemu pobudili maštu i želju za pričanjem priča pa je počeo osmišljavati kratke priče za njih i njihove prijatelje. Priče Lyman nije zapisivao sve dok ga supruga nije na to nagovorila. U početku priče nisu stekle veliku popularnost, no s vremenom se to dogodilo pa je počeo mnogo pisati i objavljivati. Godišnje je znao objaviti i po nekoliko knjiga. Često je pisao pod lažnim imenima od kojih su neka Louis F. Baum, John Estes Cooke, George Brooks, Laura Bancroft... Pretpostavlja se da je kao i mnogi prije njega, skrivao ime jer nije želio da se zna kako ozbiljan čovjek piše književnost za djecu. Mislili su da će to saznanje narušiti njihov položaj na društvenoj hijerarhiji. Drugi pak govore, kako je pod izmišljenim imenom pisao da se vrati u djetinjstvo (Ibid.).

Likovi njegovih romana sastavni su dio djetinjstva mnoge djece. Napisao je 55 romana, 82 kratke priče, više od 200 pjesama te mnoga zasad nepoznata i izgubljena djela. Najpoznatiji dječji roman koji je objavljen 1900. godine je *Čarobnjak iz Oza*. Knjiga je odmah doživjela slavu i popularnost te je postala najprodavanija knjiga 1900. godine u Sjedinjenim Američkim Državama. Osim toga, djelo je doživjelo brojne kazališne i filmske adaptacije. Lyman je za *Čarobnjaka iz Oza* napisao tekst za mjuzikl, a 1939. godine snimljen je i istoimeni igrani film redatelja Victora Fleminga. *Čarobnjak iz Oza* prva je knjiga iz serijala o čarobnoj zemlji Oz, a koja se sastoji od četrnaest dijelova, od kojih su neki objavljeni nakon autorove smrti. Ostali

poznati naslovi iz serijala su *Dorothy i čarobnjak iz Oza* (1908.), *Put u zemlju Oz* (1909.), *Izgubljena princeza zemlje Oz* (1917.), *Čudesna zemlja Oz* (1904.), *Ozma od Oza* (1907.) te mnoge druge.

Lyman Frank Baum preminuo je 1919. godine u Hollywoodu u Sjedinjenim Američkim Državama. Smatra se jedinim od najzaslužnijih pisaca za razvoj i opstanak fantastične priče. Fantastična priča izdvaja se od obične bajke po tome što su njezini likovi nadnaravna bića mitskog podrijetla, radnje se događaju u drugim svjetovima i često se opisuju razni čudesni događaji.

Čarobnjak iz Oza djelo je Lymana Franka Bauma koje je objavljeno 1900. godine. Glavni lik ove fantastične priče je djevojčica Dorothy koju ciklon odnosi u irealan svijet podignuvši njezinu kuću u zrak. U zemlji Oz vladaju vještice i čudesni čarobnjak koji jedini može pomoći Dorothy i vratiti je kući u Kansas.

„Pustolovine što ih Dorothy doživljuje na putu kroz čarobne zemlje i kod čarobnjaka iz Oza nešto su kompaktnije vezane oko jedne radnje, mada je ipak prava ljepota priče u epizodama, a njena najveća vrijednost u crtanju triju lica koja prate djevojčicu na njezinom putu, izvrsno odabranih, originalnih, u punoj mjeri osebnih, tako da je grupica koju oni sačinjavaju sasvim nova i sazdana od dijelova koji se izvrsno dopunjavaju, ali se ne ponavljaju.“ (Crnković, 1990: 64)

Dorothy je djevojčica koja živi u udomiteljskoj obitelji kod svoje tete i tetke. Oni se brinu o njoj, no svejedno joj nedostaje pažnje i smijeha. Uzbudljivih događaja i veselja nema na njihovom seoskom imanju u Kansasu. Kansas je osamljeni i pjeskovit predio koji je često na udaru razarajućih vjetrova, odnosno tornada. Sporedni likovi koji su izvrsno okarakterizirani su Strašilo, Drvosječa i Plašljivi Lav. Likovi se pridružuju Dorothy na njenom putu prema čarobnjaku i pomažu joj u mnogim nedaćama. Strašilo odlazi na put do čarobnjaka kako bi isprosil malo mozga, Drvosječa je u potrazi za srcem, a Plašljivi Lav za hrabrosti. Likovi upadaju u mnoge nevolje, no svojom snalažljivošću uspješno prolaze cestom od žutih cigli koja ih dovodi do cilja.

5.1. Lektirni sat – kreativni pristup lektiri na odabranom djelu

5.1.1. Uvodni sat

Neposredno prije zadavanja lektire koju učenici čitaju u narednim tjednima, poželjno je učenike motivirati za čitanje. Kako bi kod učenika bila pobuđena motivacija prije čitanja lektirnog djela, odnosno motivacija za čitanje djela, učitelj čita kratak ulomak iz knjige

Čarobnjak iz Oza Lymana Franka Bauma. Prije samog čitanja s učenicima se provodi sljedeća vježba (Gabelica i Težak, 2017: 246):

„*Priča želi da je se sluša, da je se vidi, dirne i kuša.* (Kako ovo izgovaramo, dodirujemo uši, oči, ruke i usta.)

Istegnite stoga svoje ruke...Visoko, visoko. Stavite ruke na ramena, zbacite s njih sve što vas muči. (Istežemo svi ruke prema gore, a zatim ih spuštamo na ramena i „čistimo ih“.)

Stavite sata ruke na uši, pripremite ih na sve lijepo riječi koje ćete čuti. (Rukama nježno prekrivamo uši.)

Stavite sada ruke na oči, pripremite ih na sve lijepo slike koje ćete vidjeti. (Rukama prekrivamo oči.)

Stavite sada ruke na usta i uživajte u tišini. (Rukama prekrivamo usta.)

Stavite ruke na koljena ili pokraj sebe, opustite se i poslušajte priču. (Spuštamo ruke uz tijelo ili na koljena.)“

Nakon provedene vježbe i kratke stanke učitelj čita ulomak iz knjige *Čarobnjak iz Oza* Lymana Franka Bauma. Čitanje treba biti interpretativno uz korištenje vrednota govorenoga jezika.

„Kad je bila negdje nasred sobe, začu se strašan krik vjetra, a kuća se tako zatrese da je pala i ostala sjedeći na podu.

I onda se dogodi nešto čudno.

Kuća se okrene dva-tri puta i polako digne u zrak. Dorothy se osjećala kao da uzlijeće balonom.

Sjeverni i južni vjetrovi sreli su se na mjestu gdje je kuća stajala, čineći je središtem tornada. U sredini tornada u pravilu zrak miruje, ali veliki pritisak vjetra sa svake strane kuće dizao ju je sve više i više, sve dok se nije našla na samom vrhu tornada, gdje je i ostala, i koji ju je ponio kilometrima i kilometrima daleko, lako kao da nosi pero.

Vladala je silna tama, a vjetar je strašno zavijao oko nje, no Dorothy otkrije kako putuje posve ugodno. Nakon onih prvih nekoliko okreta i jedne zgrade kad se kuća prilično nakrivila, osjećala se kao da je netko nježno njiše, poput djeteta u koljevci.

(...)

Probudi je udarac, iznenađen i jak, pa bi se Dorothy vjerojatno povrijedila da nije ležala na mekom krevetu. (...) Dorothy sjedne i primijeti kako se kuća više ne miče; više nije bio mrak, jasna sunčeva svjetlost je dopirala kroz prozore, prodirući u sobicu. Skočila je s kreveta, a Toto joj je bio odmah za petama, te pojurila otvoriti vrata.

Kad je pogledala oko sebe, djevojčica uzviknu od zaprepaštenja, a oči su joj se sve više i više širile na čudosan prizor koji je ugledala.“ (Frank Baum, 2019: 13-14)

Nakon pročitane ulomka teksta slijedi kratka doživljajno-emocionalna stanica. Učenicima se zatim postavljaju pitanja: *Kako ste se osjećali slušajući kratak ulomak?, Zna li što je tornado?, Tko je Dorothy?, Što joj se dogodilo?, Kako se Dorothy osjećala?, Je li bila sama?, Tko je Toto?, Što mislite kamo je kuća odletjela?, Što je Dorothy mogla vidjeti kada je izašla iz kuće?* Nakon kratkog razgovora s učenicima, učitelj govori kako će točne odgovore

na ova pitanja saznati čitajući lektiru te najavljuje čitanje lektire *Čarobnjak iz Oza* Lymana Franka Bauma.

S učenicima je bitno održavati motivaciju tijekom čitanja lektirnog djela. Tijekom čitanja često se dogodi da učenicima ponestane motivacije za daljnje čitanje zbog opsežnosti djela. Učenike treba naučiti pravilnim strategijama čitanja i kako bolje raspolagati s vremenom kako bi lektiru na vrijeme pročitali. Lektiru učenici mogu svakodnevno čitati kako bi stvorili naviku čitanja, a učenike je dobro propitkivati o pročitanom i odgovarati na pitanja kako bi održavali motivaciju tijekom čitanja. Motivacija tijekom čitanja lektirnog djela može se održavati dogovorenim čitanjem u nastavcima. Učenicima se zadaju poglavlja koja do određenog dana moraju pročitati. Nakon toga učitelj učenicima može čitati lektiru ili se može dogovoriti zajedničko čitanje. Na dogovoreni datum, učitelj s učenicima zajednički čita poglavlje lektire te komentira učenikove doživljaje i razmišljanje. Ova se aktivnost može se ponoviti nekoliko puta tijekom čitanja lektire.

Tjedan dana prije sata lektire, učitelj učenicima objašnjava što će biti njihov zadatak nakon pročitane lektire i prije nastavnog sata lektire u školi. Zadatak učenika nakon pročitane lektirnog djela *Čarobnjak iz Oza* Lymana Franka Bauma je da izrade televizor, odnosno redoslijed događaja u priči. Učenici će prikazati redoslijed događaja u priči te će te događaje prikazati crtežom. Scena, odnosno okvira crteža može biti najmanje deset. Učenicima treba obratiti pažnju da pokušaju što vjernije dočarati događaje na crtežu pomoću raznih detalja, da obrate pažnju na redoslijed događanja i isticanje najbitnijih događaja. Učenici će prepričavati lektirno djelo uz pomoć mijenjanja crteža, odnosno scena na televizoru. Učenicima je potrebno dati prijedlog kako će izraditi televizor. Potrebna im je kartonska kutija cipela sa poklopcem, dva kartonska tuljca te duži komad papira. Učenici će na duži komad papir nacrtati scene, odnosno crteže koji će im pomagati u prepričavanju redoslijeda događaja iz lektire. Važno je napomenuti da učenici ispišu redoslijed od deset događaja i scena koje će prikazati na televizoru. Popis događaja učitelj može pregledati prije nego što učenici započnu sa crtanjem i slikanjem i samom izradom crteža. Kartonsku kutiju cipela i njezin poklopac učenici će obojiti u crno ili oblijepiti crnim kolaž papirom. Na poklopcu će izrezati otvor koji će odgovarati veličini jedne scene, odnosno crteža. Na kartonskoj kutiji sa bočnih strana potrebno je izraditi dvije rupe sa svake strane kako bi kroz njih prošli kartonski tuljci. Papir sa crtežima, zalijepit će na kartonske tuljce te zatvoriti kutiju. Kako se vrte kartonski tuljci unutar kutije, tako se mijenjaju scene filma. Scene filma pomogati će učenicima u prepričavanju lektire.

Motivacija nakon čitanja lektirnog djela bitna je kako bi učenici i nadalje čitali i razvijali naviku čitanja. Pročitano knjigu bitno je povezati sa svakodnevnim aktivnostima i razgovarati o pročitanome. Povezivanje pročitanog sa učenikovom svakodnevicom važno je kako bi učenici shvatili da nije sve u knjizi izmišljeno i nevažno, već da se iz naizgled obične priče može svašta novog i zanimljivog naučiti.

Djevojčicu Dorothy tornado je odveo u zemlju Čarobnjaka Oza. Učitelj s učenicima na satu prirode i društva može razgovarati o prirodnoj pojavi tornada. Učitelj objašnjava što je tornado, kako nastaje te gdje se najčešće pojavljuje. Učenicima se može prikazati videozapis tornada i pročitati novinski članak o njegovom razornim djelovanju. S učenicima se na satu sata razrednika može razgovarati o zajedničkim karakteristikama likova iz *Čarobnjaka iz Oza* i kako su likovi zajedničkim snagama i upornošću došli do cilja koji su željeli ostvariti i postali sretni. Zajedništvo likova u književnom djelu može se povezati sa zajedništvom unutar razreda. Učenici pomažući jedni drugima lakše i brže rješavaju probleme i zadatke koji se pred njih postavljaju. Osim navedenog, učenici se u sklopu nastave glazbene kulture upoznaju sa skladbom *Over the Rainbow* koja je naslovna pjesma filma *Čarobnjak iz Oza*.

5.1.2. Sat lektire

Usvajanje i obrada lektire zamišljena je u dva školska sata hrvatskog jezika. Učenici će na nastavni sat lektire donijeti izrađene televizore koji će im pomoći u prepričavanju lektire. U uvodnom dijelu sata učenici koji žele će prezentirati svoje radove uz pomoć kojih će ukratko prepričati lektiru. Zadatak učitelja i učenika je pažljivo slušati učenika koji prezentira te se kritički osvrnuti na prepričanu lektiru.

U glavnom dijelu sata učenici će biti podijeljeni u pet skupina unutar kojih će dobiti zadatke. Svaka skupina dobit će lik iz lektire *Čarobnjak iz Oza*. Nazivi grupa biti će Dorothy, Strašilo, Limeni drvosječa, Plašljivi lav i čarobnjak iz Oza. Prvi zadatak je izrada interaktivne mape lika. Učenici će dobiti nastavne listiće koje moraju ispuniti. Učenici se unutar grupe mogu međusobno dogovarati, no svaki učenik samostalno ispunjava nastavni listić. Zadatak učenika je napisati ime lika (koje je ujedno i ime skupine), književno djelo kojem pripada, autora, ukratko opisati vanjski izgled lika, njegov govor, ponašanje, pojedinosti, zanimljivosti o liku te nacrtati njegov profil.

Sljedeći zadatak učenika unutar skupine je da osmisle kratku predstavu iz perspektive lika koji im je dodijeljen. Učenicima se zadaje okvir priče: zadanog lika je velika oluja dovela

u naš grad. Učenici moraju osmisliti što će liku biti neobično kada se pojavi u našem gradu, kako će se ponašati, što će ga oduševiti, a što će ga uplašiti. Jedan učenik iz skupine bit će zadani lik, a drugi će glumiti stanovnike grada. Tekst koji govore učenici mogu zapisati, svoju izvedbu izvježbati nekoliko puta. Učenici se moraju ponašati kao pravi glumci, nakon predstave se pokloniti publici koja im zauzvrat daje pljesak. Sljedeći zadatak skupina je da zajednički izrade plakat za predstavu koju su osmislili. Prije same izrade učenike treba podsjetiti od čega se plakat sastoji.

Sljedeća aktivnost bit će suđenje Čarobnjaku iz Oza. Učenici će odabrati troje učenika, od kojih će jedan učenik biti sudac, drugi učenik će biti Čarobnjak iz Oza, a treći će biti njegov odvjetnik. Nakon toga učenici odabiru petero učenika koji će biti Dorothy, Strašilo, Limeni Drvosječa, Lav i njihov odvjetnik. Svi ostali učenici će biti porota koja donosi konačnu odluku. Zadatak učenika je da odglume sudačku parnicu, odnosno građansko-parni spor ili postupak između Čarobnjaka iz Oza i Dorothyne družine koja ga je tražila pomoć. Kako bi se ova aktivnost provela kako je zamišljeno, u nekim trenucima učiteljica može usmjeriti učenike. Zadatak učenika je promisliti o postupcima Čarobnjaka i je li on ispravno postupio ili nije. Čarobnjaku su se svi divili, no on u stvari nije bio onaj za kojeg se predstavljao. Lagao je i koristio se trikovima kako bi sačuvao svoju tajnu. Žalio je što nije u potpunosti mogao pomoći i bio je zahvalan što više nema zlih vještica. Iako je bio varalica, ne može se reći da je bio negativan lik.

U završnom djelu sata učenici će napisati kratki sastavak na temu *Ja (ime učenika) u zemlji Čarobnjaka iz Oza*. Učenici će iz svoje perspektive napisati sastavak što bi oni učinili kada bi im se dogodilo to što se dogodilo djevojčici Dorothy. Učenici će u sastavku ukratko opisati svoj boravak u čarobnoj zemlji Čarobnjaka iz Oza. Spomenut će životinje i likove s kojima bi se mogu susresti, kako izgledaju ti likovi, kako se ponašaju i kako će se vratiti svojim kućama.

U narednim satima hrvatskog jezika učenici mogu pogledati neku od adaptacija književnog djela. Predlaže se poznati obiteljski film redatelja Victora Fleminga snimljen 1939.godine. Film je veoma poznat i popularan te je vjerojatno nekim učenicima poznat. Osim filma učenici mogu pogledati i neku od brojnih kazališnih adaptacija knjige *Čarobnjak iz Oza*. Korelacijom unutar predmeta Hrvatski jezik učenici mogu povezivati sadržaj, temu i motive u knjizi i filmskoj ili kazališnoj adaptaciji. Ovom korelacijom usvajaju se brojni ishodi iz kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik, no među njima se ističe ishod „OŠ HJ C.4.2. Učenik razlikuje elektroničke medije primjerene dobi i interesima učenika.“ (Ministarstvo

znanosti i obrazovanja, 2019). Iako se film obrađuje kao samostalno umjetničko djelo, učenike se potiče da filmsku priču uspoređuju s književnim predloškom na razini likova i glumaca, njihovih karakteristika i motivacije, zatim slijeda događaja, kao i vizualizacije prostora predstavljenog u djelu.

6. ZAKLJUČAK

Književnoumjetničkim djelima učenike upoznajemo s kvalitetnim književnim ostvarenjima i književnom komunikacijom. Put do upoznavanja učenika s vrijednim književnim djelima je dug te je iz tog razloga važno s djecom od najranije dobi razvijati vještinu čitanja i upoznati ih s raznim književnim vrstama. Kako bi se to ostvarilo, potrebno je u najranijim doticajima s knjigom kod učenika stvoriti pozitivan stav jer se vještina čitanja razvija čitanjem. Učitelj je osoba koja kod učenika razvija književnoumjetnički doživljaj. Čitajući lektiru, učenici upoznaju različita književnoumjetnička djela te je zato od velike važnosti da se lektirni popis mijenjaju sukladno s vremenom.

Imajući na umu mišljenje učenika o lektiri, potrebno je osmisliti drugačiji pristup čitanju i obradi lektire. Kreativni pristup lektiri osmišljen je kako bi učenicima lektira postala zanimljivija i kako bi je počeli bolje doživljavati. Kreativnim pristupom lektiri kod učenika se pobuđuje mašta, potiče ih se na razmišljanje, razvija književni ukus i ljubav prema čitanju i knjizi. Zadatak učitelja u kreativnom pristupu lektiri je da oplemeni učenički doživljaj i spoznaju pročitanih djela. U osmišljavanju nastavnog sata lektire glavnu ulogu ima učitelj koji usmjerava i vodi učenike prije, tijekom i nakon procesa čitanja lektire. Kreativni pristup lektiri podrazumijeva različite načine obrade lektire. Velika se pažnja pridaje učenikovom istraživanju i izražavanju. Učenici uživaju u dinamičnim i zabavnim satima lektire. Kreativni pristup lektiri potiče razvoj čitalačkih navika i uživanje u čitanju.

Lektirno djelo Lymana Franka Bauma *Čarobnjak iz Oza* izvrstan je primjer za osmišljanje kreativnog pristupa lektiri. Djelo omogućuje korištenje različitih kreativnih ideja i zadataka. S obzirom na svoj sadržaj, likove i događaje, omogućuje širok spektar aktivnosti koje se mogu provoditi cijeli nastavni dan. Čitanjem ove lektire, osim što učenici bogate rječnik, razvijaju kulturu lijepog izražavanja, razvijaju maštu i kreativnost, učenici promišljaju o različitim osobinama i karakteristikama ljudi te njihovim postupcima. Kreativnim pristupom lektiri *Čarobnjak iz Oza* kod učenika se razvija sposobnost razumijevanja drugih i obogaćuje svijet znanja i spoznaja.

LITERATURA

- Bettelheim, B., Zelan, K. (1999). Čitanje i dijete, R. Javor (ur.) Kako razvijati kulturu čitanja. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Castells, E. i Fabrega, M. (2019). Čitanje potiče maštu. Zagreb: Neretva.
- Crnković, M. (1990). Dječja književnosti. Zagreb: Školska knjiga.
- Čudina-Obradović, M. (1996). Igrom do čitanja. Zagreb: Školska knjiga.
- Frank Baum, L. (2019). Čarobnjak iz Oza. Samobor: Libris.
- Gabelica, M. (2012). Poticanje čitanja uz nove medije. *Dijete, škola, obitelj: časopis za odgoj i obrazovanje djece rane školske dobi namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 30, 2 – 8.
- Gabelica, M. i Težak, D. (2017). Kreativni pristup lektiri. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Učiteljski fakultet Zagreb.
- Gruić, I. (2002). Prolaz u zamišljeni svijet. Zagreb: Golden marketing.
- Huzjak, M. (2008). Učimo gledati – priručnik likovne kulture za nastavnike razredne nastave. Zagreb: Školska knjiga.
- Kovač, M. (2021). Čitam, da se pročitam – deset razloga za čitanje knjiga u digitalno doba. Zagreb: Ljevak.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik.
- Pavličević – Franić, D. (2005). Komunikacijom do gramatike. Zagreb: Alfa.
- Pennac, D. (1996). Od korica do korica. Zagreb: Irida.
- Peti-Stantić, A. (2019). Čitanjem do (spo)razumijevanja. Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Rosandić, D. (2005). Metodika književnog odgoja. Zagreb: Školska knjiga.
- Slunjski, E. (2014). Kako djetetu pomoći da... (p)ostane kreativno i da se izražava jezikom umjetnosti. Zagreb: Element.
- Solar, M. (2005). Teorija književnosti. Školska knjiga: Zagreb.

Velički, V. (2013). Pričanje priča-stvaranje priča. Alfa: Zagreb.

Visinko, K. (2003). Nekonjževna lektira u osnovnoj školi. Hrčak, 17: 20-24.

Zalar, D., (bez dat.). Roman Čarobnjak iz Oza, CARNET, Preuzeto 4.3.2022.
<https://lektire.skole.hr/djela/carobnjak-iz-oza/>.

Zalar, D., (bez dat.). Lyman Frank Baum, CARNET, Preuzeto 4.3.2022.
<https://lektire.skole.hr/autor/lyman-frank-baum/>.

IZJAVA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.
